

Muhuulane

Nr 4 (414)

Aprill 2024 (jürikuu)

Muhu leht

Kevad

Juustes õrnad härmaniidid,
pihus pehmed pajusiidid,
astub üle õue röske,
tasahilju paitab põske.

Arglikuna ringi vaatab,
hetkeks seisatab ja ootab...
Lõikab vaikust naeruvulin:
„Olen kevad, täna tulin!“

Irena Tarvis

Külavanemate koosolek

toimub neljapäeval, **11. aprillil**
kell **17** Hellamaa külakeskuses.

Aprill on tervisekuu

Saare Maakonna tervisepäevade raames liigume ka Muhus.

Matkapäev nr 6 toimub **7. aprillil**. Liigume jalgratastega. Start Liiva turuplatsil kl 12 ja marsruut: Liiva-Nõmmküla tee, Sõeru tee, Hellamaa. Orienteeruv distants 15.7 km. Hellamaa spordiplatsil võimleme koos Mall Noormetsaga. Päev lõpeb Hellamaa Külakeskuses, puhkame ja joome teed. (Tel. 5307 1949 Kätli).

Matkapäevade teave valla kodulehel muhu.ee

Kino Hellamaa Külakeskuses

Film “Põrgu katlakütja” 2. **aprillil kl 11** ja **5. aprillil kl 18**. Täispilet 5.-, sooduspilet 4.-
Lähem teave: tel. 5307 1949 (Kätli), kultuur@muhu.ee

ISSN 1736-289X

9 771736 289007

Luule ja laulumängudega kevadesse

Kevad on käes. Veel rohkem on teda silmis ja kõrvus, aga eriliselt suurena on ta südames. Kõik need värvid, lõhnad, hääled ja maitset – kogu see ilmailu on korraga kohal!

Lastelt võiksime õppida, et rõõmustada tuleb kogu kehaga ja õnnetunnet jagada kogu hingest. Just seda meeldivat elevust on olnud täis meie lasteaia märtsikuu mängupäevad.

“Oravate” rühmas algas kuu kau-

nite kunstide nädalaga. Oluline teada ja osata - toidulauakunst - sai selgemast selgeks tänu vahvale külalisele Maarja Kumpasele. Naistepäeva puhul said rühma kaunid piigad kaunimaks tänu osavatele emadele, kes võlusid uhked punutised välja ka kõige lühematest juustest. Emakeel-päeva tähistasime taas luulehommikuga. Seekord said lisaks lastele lugeda luulet ka õpetajad ja küla-

lised. Lastele nii vajalik kogemus esinemisjulguse harjutamiseks kulges rõõmsalt ja kuulajatel püsis huvi ürituse lõpuni.

Oma juurte juurde viivad meid ikka vanavanemate tarkused ja neid sai kahel õhtul lasteaia tõi kuulda. “Oravad” ja “Siilid” pidasid vidust koos vanavanematega.

Kevade algust tervitasime saalis väikese lavastuse ning laulude ja tantsudega. Sest suminat ja siutsumist, vidinat ja vihinat, pillerpalles ja kukerpalle on laste mängudesse kui ka jooksujalgadesse kogunenud, kuna need “pole ammu murul käind.”

Lihavõttejätised jätsid aga sel aastal igale rühmale maha värvilise raja, mida mööda käies jõuti toredate üllatusteni. Meil on palju, mille eest tänulik olla. Ja seda tuletasime me koos leitud maiustustega lastele ka meelde.

Aitäh, kevad ja kenad ilmad!
Aitäh, õpetajad ja kogu laste jaoks olemas olev personal!

Aitäh, lapsed ja emad-isad!

Maris Mägi

Muhu Lasteaed Munuke õpetaja

Vanaema Anu veeretab vidusejuttu.

Liiva küla Mulgu detailplaneeringu avaliku väljapaneku tulemuste arutelu

Muhu Vallavalitsus korraldas 26.2.–10.3.2024 Liiva küla Mulgu katastriüksuse (47801:004:0379) detailplaneeringu avaliku väljapaneku. Detailplaneeringu koostamise eesmärgiks on taimekasvatustalustalust ning taluturismi edendamiseks puhkemajade ja seminarihoone rajamine.

Avaliku väljapaneku kestel laekus üks ettepanek lubada põllumajandusliku otstarbega väikehoonete (lavendli kuivatamise või tööriistade hoiustamise kuurid, kasvuhooned jne) rajamist ka väljapoole planeeringus määratud hoonestusala.

Detailplaneeringu avaliku väljapaneku tulemuste arutelu
toimub **8. aprillil 2024 kell 15.00** Muhu Vallamajas.

Täiendav teave: 4530 680, maa@muhu.ee

HELLAMAA RAAMATUKOGU

20.04
kl. **13.00**

KÜLLA TULEB
KOMPASSIGA
KLIIMAPAGULANE
OLAVI ANTONS

Volikogu 20. märtsi istungi päevakorrast

- esindaja määramine väikesaarte komisjoni (Viirelaid - Priit Villemson),
- teede koormamine isikliku kasutusega Elektrilevi OÜ kasuks: Kallaste külatee 0,4 kV pingega elektrimaakaabelliini paigaldamiseks ja Piiri-Linnuse tee uue 0,4 kV pingega u 94 m pikkuse elektrimaakaabelliini rajamiseks,
- detailplaneeringu menetluse lõpetamine (Kesse k Jaani-Andruse),
- detailplaneeringu algatamine ja lähteseisukohtade kinnitamine (Muhu tapamaja - Soonda k Väetisekuuri ja Lao),
- detailplaneeringute kehtestamine: Liiva k Raunmäe ning Kuivastu k Kaurasalu ja Uue-Ankru,
- teede avalik kasutus läbi sundvalduse seadmise: Kuivastu k Bukino ja Kuivastu k Läti tee,
- nõusoleku andmine teede avaliku kasutamise määramiseks: Jüri-Jaani ja Kõinastu tee,
- informatsioonid ja arutelud.

Muhu valla **tulumaksu** laekumine oli jaanuaris üsna täpselt eelarves planeeritud summas, kinnitas Muhu valla finantsjuht Liia Saaremäel 2. märtsi Saarte Häälele. 2023. aasta tegeliku tulumaksu laekumise võrreldes on kasv 11,4%.

Ees ootavast Muhu Põhikooli **juhtkonnavahetusest** kirjutas 14. märtsi Saarte Hääle.

Vallavalitsuse istungitelt

6. märts
Otsustati jagada:
- Tamse k Oru kü: Oru ja Toominga (el.m-d), Jäägri, Õunapuu ja Sireli (mtm-d),
- Päelda k Jaani kü: Jaani ja Kadaka (mtm-d).
Otsustati ümber kruntida Tamse küla Krundi, Staadioni, Viktorimaa, Metsamaa, Jalgpallimaa ja Kadaka vastavalt detailplaneeringule: Krundi (ärimaa), Kasepargi, Kasetiigi, Metsatiigi, Päikeseloojangu ja Kadakapargi (el.m-d).
Otsustati nõustuda Hellamaa k Tiigi ja Raasi kü-te (mtm-d) piiride muutmiseks.
Määrati Igaküla Runni kü sihtotstarbeks 100 % maatulundusmaa.
Kinnitati pakkumistulemused üldplaneeringu teemaplaneeringu koostaja leidmiseks: edukaks tunnistati OÜ Entec Eesti pakkumus.
Väljastati ehitusluba:
- Kallaste k Uuemäe mü üksiklamu püstitamiseks,
- Liiva k Konsumi kauplusehoone laiendamiseks kuni 33 %.
Väljastati projekteerimistingimused ehitusprojekti koostamiseks:
- Lõunaranna sadama sauna ümberehitamisele ja laiendamisele,
- Paenase k Tõnise mü elamule.
Kooskõlastati suurkaevu asukoht:
- Tamse k Staadioni, Krundi, Viktorimaa, Metsamaa, Jalgpallimaa, Heina ja Karja mü-tel,
- Nõmmküla Kuivati mü.
Raido Liitmäe nimetati liikmeõiguse teostajaks Saaremaa Valdade Spordiliidus.
Eraldati toetus noorkorvpalluritele osalemaks turniiril *NMKY Easter Tournament* Soomes Lahtis.
Korraldatud jäätmeveost vabastati pikaajaliselt 1 kinnistu.

Muhu vald võitis üle hooldusteenust vahetult osutavate hooldustöötajate ja abihoolustöötajate kulude tasumise piirhinna ulatuses.
Otsustati muuta teeregistri andmeid seoses avaliku kasutuse lepingute lõpetamisega Suuremõisa-Laheküla teel.
Pikendati munitsipaalaluruumi üüri-lepingut.
Kinnitati avatud menetlusega riigihanke nr 275892 „Killustiku tootmine Koguva karjääris“ pakkumised. Edukaks pakkujaks kinnitati madalaima hinna alusel Aktsiaselts Level.

14. märts
Otsustati seada tasuta sundvaldus avalikes huvides vajaliku tehnovõrgu talumiskohustuse kehtestamiseks Levalõpme k Käokoatsa kinnistule Elektrilevi OÜ kasuks uue 0,4 kV pingega maakaabelliini talumiseks.
Vaadati läbi volikogu materjalid.

19. märts
Eraldati toetus korvpallipoistele võistlustel osalemiseks Riias.
Kinnitati lihtmenetlusega riigihanke nr 276330 „Muhu kultuuri- ja vabaajakeskuse osalise ümberehitamise projekteerimine“ tulemused, edukaks pakkujaks tunnistati madalaima hinna alusel Ribbon Consult OÜ.
Väljastati ehitusluba:
- Kesse k Jaani-Rihardi mü üksiklamu ja kuuri püstitamiseks,
- Kallaste k Kasevälja mü maapinnale püstitatud 15 kW päikeseelektrijaama seadustamiseks.
Väljastati kasutusluba Nõmmküla Ellumäe mü elamule.
Kinnitati suurkaevu asukoht Kallaste k Uuemäe, Pärase k Niidu ja

Suuremõisa k Tammesalu mü-tel.
Kooskõlastati kinniste maasoojuspuuraukude asukohad Kallaste k Uuemäe mü elamu küttesüsteemi rajamiseks.
Väljastati projekteerimistingimused Nautse k Muku mü elamu ehitusprojekti koostamiseks.
Kinnitati Muhu Vallavalitsuse poolt eratarbijale ja äritarbijale veeteenuse edasimüügi hinnaks vee-ettevõtja Kuressaare Veevärk AS hinnakirjas kehtestatud veeteenuse hind tagasiulatuvalt alates 1.3.2024.

26. märts
Väljastati kasutusluba Simiste k Ankrü mü püstitatud üksikelamule.
Väljastati projekteerimistingimused Lepiku k Niidi mü elamu ja abihoonete ehitusprojekti koostamiseks.
Otsustati ümber kruntida Nõmmküla Kalatööstuse ja Toomu-Mihkli kü: Kullaranna (ärimaa), Kalatööstuse (tootmismaa) ja Toomu-Mihkli (mtm).
Otsustati jagada Nõmmküla Jänese-kapsa kü: Jänese-kapsa, Karukella ja Nurmenuku (mtm-d).
Lõpetati huvitegevuse toetusleping.
Eraldati toetusi omaalgatuslikele tegevustele.
Otsustati välja kuulutada Muhu Põhikooli direktori konkurs. Kandidideerimise avaldust ja dokumente oodatakse digitaalselt allkirjastatuna Muhu Vallavalitsuse kanteleisile e-posti aadressil kantselei@muu.ee hiljemalt 21.4.2024.
Otsustati korraldada konkurs palgaarvestaja leidmiseks. Kandidideerimise avaldus ja dokumendid saata e-postile kantselei@muu.ee hiljemalt 15.4.2024.

Detailplaneeringute teated

Muhu Vallavolikogu lõpetas oma 20.3.2024. a otsusega nr 141 Kesse küla Jaani-Andruse maaüksuse detailplaneeringu koostamise.

Detailplaneering hõlmas Kesse küla Jaani-Andruse katastriüksust (47801:001:0337) ning planeeringu eesmärgiks on endise talukompleksi hoonete taastamine ja uute hoonete rajamine. Planeeringuga sooviti vähendada ranna ehituskeeluvööndit, mistõttu oli tegemist üldplaneeringut muutva detailplaneeringuga. Detailplaneeringu koostamine lõpetati maaomaniku avalduse alusel.

Muhu Vallavolikogu algatas oma 20.3.2024. a otsusega nr 142 Muhu tapamaja detailplaneeringu ja kinnitas detailplaneeringu lähteseisukohad.

Detailplaneering hõlmab Muhu vallas Soonda külas asuvate Väetisekuuri (47801:004:0493) ja

Lao (47801:004:0524) katastriüksuseid. Planeeringuala suurus on ligikaudu 1,74 ha. Planeeringuala osas kehtib 2018. a kehtestatud Muhu tapamaja detailplaneering, millega kavandati väiketapamaja ning selle teenindamiseks vajalike tehnovõrkude rajamine ja kinnistu kruntimine. Tänaaseks on planeering osaliselt ellu viidud - Lao katastriüksusele on rajatud tapamaja ja seda teenindavad rajatised.

Algatava detailplaneeringu eesmärgiks on kavandatud krundijaotuse muutmise ning planeeringulahenduse vastavusse viimine tegeliku situatsiooniga. Täiendavat ehitusõigust planeeringualale ei kavandata. Täiendavate uuringute vajadus puudub.

Muhu Vallavolikogu kehtestas oma 20.3.2024. a otsusega nr 143 Liiva küla Raunmäe katastriüksuse detailplaneeringu.

Liiva küla Raunmäe detailplaneering hõlmab Liiva küla Raunmäe katastriüksust (47801:004:0511) ning osaliselt Mihkli (47801:004:0523) ning 21150 Liiva-Suuremõisa-Piiri tee (47801:004:0464) katastriüksuseid. Planeeringuala pindala on ligikaudu 1,8 ha.

Detailplaneeringu eesmärgiks on piirkonda sobivate üksiklamute ja vähese abi- ja toetusvajadusega inimestele elamute ning vajaliku taristu rajamine. Detailplaneeringuga jagatakse Raunmäe katastriüksus kaheks üksikelamumaa, üheks korterelamumaa ja üheks tee ja tänava maa kasutamise sihtotstarbega krundiks. Väikeelamukruntidele võib ehitada üksiklamu ja kaks kõrvalhoonet, korterelamukrundile on lubatud ehitada kuni kaks korterelamut ja kaks abihoonet.

Detailplaneeringu elluviimisega ei kaasne piirkonnale olulisi sotsiaalseid ega majanduslikke mõjusid. Vähese

abi- ja toetusvajadusega inimestele elamute ning vajaliku taristu rajamine keskusesse hea ligipääsetavusega alale Muhu hooldekeskuse lähedusse omab positiivset sotsiaalset mõju, võimaldades arendada mitmekülgseid sotsiaalteenuseid ja toetab kvaliteetsete tugiteenuste osutamist. Eramukruntide moodustamine loob eeldused elamispiindade puuduse leevendamiseks ja soodustab seeläbi püsielanikkonna suurenemist.

Muhu Vallavolikogu kehtestas oma 20.3.2024. a otsusega nr 144 Kuivastu küla Kaurasalu ja Uue-Ankru katastriüksuste detailplaneeringu.

Planeeringuala hõlmab Muhu vallas Kuivastu külas asuvaid Kaurasalu (47801:001:1070), Uue-Ankru (47801:008:0142) katastriüksuseid ja osaliselt Kaura (47801:001:1069)

Hariduse ja noorsootöö küsitlusest

Muhu vallas käib hoogne töö, et koostada uut arengukava aastateks 2024–35. Hariduse ja noorsootöö valdkonna paremaks planeerimiseks viidi läbi küsitlus 28. veebruarist kuni 10. märtsini. See oli kättesaadav valla kodulehel ja sotsiaalmeedias. Kuna väga oodati ka noorte vastuseid, siis lisaks suunati teavet läbi neile oluliste kanalite. Vastajad said anda hinnanguid hariduse ja noorsootöö erinevatele tahkudele.

Lisaks paluti nimetada teemasid, millele tuleks tähelepanu pöörata nii hariduses kui noorsootöös ning eraldi vallas laiemalt järgmise kümne aasta jooksul. Sooviti veel teada, mis on juba praegu hästi ja kas vastajad näevad end tulevikus elamas Muhus.

Küsitlusele vastas kokku 82 inimest: 33 meest / poissi, 47 naist / tüdrukut, 2 vastajat oma sugu ei avaldanud. Vanuses 13–29 oli vastajaid 61, üle 30 aastaseid vastajaid 25. Võib rõõmustada, et enamuse arvates on Muhus hea elada.

Ettepanekud olid seotud ennekoike õpetajate kvalifikatsiooni ja järelekasvu tagamisega, et ka tulevikus oleks Muhus võimalik omandada kvaliteetset haridust. Samuti tehti ettepanekuid kooli ja lasteaia juhtimise kaasajastamise kohta. Vastajad arvasid, et on vaja

pöörata suuremat tähelepanu õpilaste vaimsele heaolule ja kiusamisvaba keskkonna tagamisele. Lisaks sooviti mitmekesistada õppekava. Samuti soovitati mitmekesistada noorsootöö, huvitegevuse ning sportimisvõimalusi, et kõik soovijad leiaksid oma huvidele vastava tegevuse.

Küsimusega, mis on juba praegu Muhu valla hariduses ja noorsootöös hästi, tunnustati head haridust ja haridustöötajaid, eriti professionaalseid ja kogenud õpetajaid. Eraldi toodi välja õpetajad Tiina Saar ja Ivo Maripuu. Veel tõsteti esile kooli väiksust, väikseid klasse, korras infrastruktuuri, individuaalset lähenemist ja turvalist keskkonda. Noortekeskuse ja noorsootööga seoses tõid vastanud välja innovaatilised ja vaheldusrikkad tegevused, sõbralikud noorsootöötajad ning noortekeskuse juhataja töö. Muhu Lasteaias on vastanute arvates hästi individuaalne lähenemine, liikumisrõõmu ja väljendusvabaduse toetamine ning lasteaia töötajad.

Paluti nimetada kuni kolm muud teemat, millele peaks järgmise kümne aasta jooksul Muhus kindlasti tähelepanu pöörama. Vastuste variatiivsus oli siin lai. Olulisematena saab välja tuua kergliiklusteed, kultuurimaja,

töökohad, elukohad, teede korrashoiu ja looduse hoidmise, sh põhjavee kvaliteedi ja selle hoidmise. Väga palju erinevaid ettepanekuid tehti seoses vaba aja ja sportimisega. Sportimis- ja treenimisvõimaluste osas soovitakse peeglisaali, rohkem alternatiivse looduses liikumiseks, kelgumäe, skateparki, tähelepanu pööramist avalikele randadele, paremat varustust spordihalli, jõusaali arendamist, aga ka ujulat ja staadionit.

Vastajad said hääletada, milline objekt peaks kindlasti järgmise 10 aasta jooksul valmima. 35 % hääletas, et see peaks olema ujula, 24,4 % arvas, et kaasaegne ja multifunktsionaalne kultuuri- ja vabaajakeskus/kultuurimaja, 22 % valis kergliiklusteed ning 13,3 % - staadioni. Ülejäänud vastused jaotusid mitme erineva objekti vahel.

Vastuseid analüüsid tegi kõige suuremat rõõmu, et kõigest 4 vastanut ütles kindla ei, kui küsiti, kas plaanid oma elu tulevikus siduda Muhuga.

Küsitluse tulemustega saab põhjalikumalt tutvuda Muhu valla kodulehel. Suur aitäh kõigile vastanutele! Teie tagasiside ja tähelepanekud on olulised valla arengukava valmimisel!

Küsitluse töörühm

Hea muhulane!

Palume Teil leida võimalus tähistada oma jäätmemahuti seda kasutava majapidamise/talu nimega, mis hõlbustab möödunud aasta juunikuus alanud uuel jäätmeveoperioodil Teie jäätmete vedamist alustanud jäätmevedaja Eesti Keskkonnateenused AS tööd ja aitab parandada teenuse osutamise kvaliteeti. Soovi korral on jäätmemahutile kleebis võimalik tellida ka vedajalt, kuid suur abi on ka näiteks veekindla markeriga konteinerile nähtavasse kohta kirjutatud talunimest.

Jäätmevedajaga saate vajadusel kontakti telefonil 435 5025 või e-posti aadressil saaremaa@keskkonnateenused.ee. Vedajale on võimalik teateid saata ja temaga ühendust võtta ka kodulehe www.keskkonnateenused.ee/ klienditugi/kontakt/ kaudu (nt saate tellida tühjendust, loobuda tühjendusest, jne).

Piret Lang,

valla keskkonnaspetsialist (tel 453 0681, keskkond@muhu.ee)

Teeme Ära 2024

Sel aastal toimub Teeme Ära talgupäev **4. mail**. Kui see päev mingil põhjusel talgute korraldamiseks ei sobi, on oodatud ühistegevused ka talgupäeva eel ja järel. Kõik asutused ja inimesed on kutsutud oma talgud kirja panema talguveebi www.teemeara.ee, et need kajastuksid ühisel talgukaardil.

Muhu Vallavalitsus toetab Muhus toimuvaid talguid omalt poolt talgulistele tasuta supi pakkumisega ja talgutega seotud kulude kompenseerimisega.

Palun teatage supisoovist hiljemalt teisipäevaks, 30. aprilliks telefonil 5622 1922 või annika@muhu.ee. Suppi väljastatakse Muhu Põhikooli sööklas 4. mail kell 11.30 - 12.00. NB! Supi transpordiks on vaja oma nõud kaasa võtta. Veel parem, kui nõud on juba eelmisel päeval sööklasse viidud.

Talgute järel on võimalik taotleda talgutega seotud kulude kompenseerimist kuludokumentide alusel. Toetuse määr ühe talgu kohta on kuni 30 eurot. Talgute kuluaruande vorm on leitav valla kodulehelt www.muhu.ee/Toetuste-taotlus. Taotlusi koos kuldokumentidega saab esitada mai lõpuni e-posti aadressil kantselei@muhu.ee või tuues paberkanalal vallamajja.

Tegusat talgupäeva!

Annika Auväart

Paastu- ja jürikuu muuseumis

Kevad oma tujukate ilmadega on kätte jõudnud ja iga päev saabub meile uusi rändlinde. Merelt kostuv laul saab aina toone juurde.

Märts on möödunud muuseumis suuresti klaviatuuril trükkides. Oleme esitanud mitmeid erinevaid projektitaotlusi, kirjutanud artikleid, koostamisel on mitmeid näituse tekstid ja samuti saadame kinnitusi saabuvate gruppide broneeringutele. Paarile rahataotlusele oleme saanud ka positiivse vastuse.

Muhu Põhikooli 3. klass koos klassijuhataja Karina Küttiga osalesid „Munarallil“; pärast vaatast, kelle muna veeres kõige kaugemale.

Meie lõunanaabrid on liikvel ja külastavad muuseumit pea igal nädalavahetusel.

21. märtsil sai stardi „Munarallil“, millest võttis osa kokku kuus mälu- ja haridusastutust. Külastatati kohti, lahendati ülesanne, saadi tempel „munaralli“ passi ja suu sai ka magusaks. Kiiremad olid oma passid juba templeid täis kogunud esimese nädala lõpuks ja tore, et siia „kaugele“ Koguvasse ka ikka jõuti.

Muuseumi töötajad olid toimekad mitmetes tegemistes – juhataja osales innukalt valla arengukava koostamise töörühmades, osales Orissaare Noortelinnaku tutvustusüritusel, uuris ja digiteeris muuseumi administratiivhoone jooniseid, koostas vastavalt tellimusele ülemuhamalist giidituuri, teadur uuris mitmeid teemasid ja kirjutas artikleid, varahoidja käis peredes vanavara hindamas ning ühtteist muuseumile hankimas, tegevusjuht osales veebikoolitustel ja „rallis“ külastajatega.

Aprilli teises pooles hakkame

Tooma talu rehealusesse üles panema uut näitust, maikuuks ehk on olemas ka talutoid tutvustav uued fotodegate standid, mis aitavad paremini aru saada, milleks eri tööriistu kasutati.

Aprillis on kavas osaleda Kuresaare muuseumide arendamise ja turundamise õppepäeval ning kuu keskel käia koos Saaremaa turismiettevõtjatega ennest Vilniuses reklaamimas.

Muuseumi kontorihoone ruumidesse on kogunenud hulgaliselt kenasid Muhu toole, mis juba mais jõuavad Kunstitali näitusele. Aprillis toimetame ja tõlgime toolide juurde kuuluvaid tekste ja saadame seejärel trükkimisele. Näituse avame **18. mail 2024 kell 16** ja see jääb vaadatavaks juunikuul lõpuni Kunstitali lahtioleku aegadel.

Muuseumis vaadatavad ajutised näitused: Välja talu II korruse fuajees – „Anu Kabur 60“.

Toredate kohtumisteni muuseumis ja Kunstitalis!

Tervitustega

Siret muuseumist

Puurkaevude rajamisest (1)

Puurkaevude rajamisel võivad Eestis omanikujärelevat teha omanikud ise. Kuna protsess on vastava väljaõppeta inimesele pigem keeruline, siis juhtub, et peale puurkaevu rajamist ei ole kõik nii, nagu sooviti, aga vaidlemiseks puuduvad dokumenteeritud tõendid töö protsessi kohta. Seetõttu toon ära mõned põhimõtted, et kõik soovijad saaksid võimalikult kvaliteetsed puurkaevud.

Alustame sellest, mis on puurkaev. Puurkaevu rajamiseks on vaja maapinda puurida puurauk (joonis 1). Puurangu puurimiseks kasutatakse erinevaid masinaid ja tehnoloogiasid. Kolmest enamlevinust allpool. Et puurangu saaks puurkaev, tuleb sisestada manteltoru, mis võib olla nii terasest kui plastist ja mille jämedus peab olema piisav, et sisestada pumpa ja pump saaks seal töötada üle kuumenemata. Selleks, et maapinnal olev reostus ning pinnavesi ei jookseks puurkaevu töötavasse ossa, tuleb puurangu ja manteltoru vahel olev tühemik täita tsementseguga. Puurangu servad ei jää puurimisel kunagi täiesti sirgeteks. Puurkaevu rajamise nõuetes on kirjas, et manteltorule ette puuritakse puurangu diameeter peab olema 50 mm suurem kui sisestatava manteltoru välisdiameeter. Nii on piisavalt ruumi, et tsementeerimine saaks toimuda täies ulatuses. Peale manteltorutaguse tühemiku tsementeerimist peab ootama 12–24 h, et tsementsegu kivistuks, seejärel saab puurida puurkaevu avatud osa (joonisel 1 vasakpoolne puurkaev).

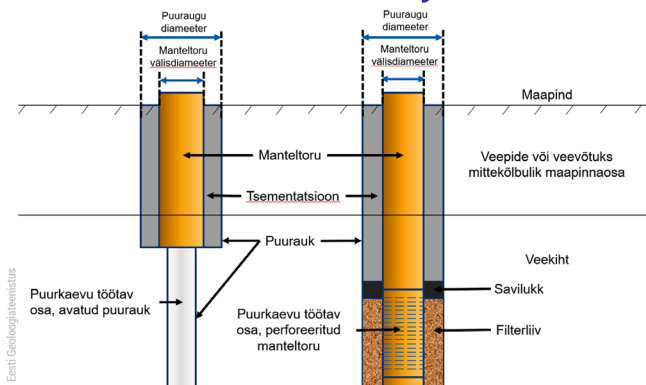
Kui puurkaevu rajamiseks puuritakse puurauk valmis terve kaevu ulatuses, siis tsementeeritakse pärast manteltoru, perforreeritud töötava osa, filterliiva ja saviluku paigaldust (joonisel 1 parempoolne puurkaev).

Noppeid

Naadi e **Natalia Tamme 100. sünnipäevast** kirjutas Saarte Hääl 5. märtsil. Naadi ütles oma pikaalalise kohta: "Tööd tuleb teha, mitte seista."

Kuussaare Veevärgi juhid panevad ameti maha, kirjutas 21. märtsi Saarte Hääl. Muhu vallavolikogu esimees Ain Saaremäel on selles ettevõttes töötanud 16 aastat.

OÜ Tihuse Turismitalu ehitas Lõetsa külla 206 kohaga **lihavede lauda**, kirjutas 12. märtsi Saarte Hääl. Tihuse veised ja hobused hoiavad korras saare heina- ja karjamaid.

Joonis 1. Puurangu ja puurkaevu ehituslikud komponendid. Eestis kasutatakse puurkaevude rajamisel enamasti kolme meetodit: klassikaline puurkaevu rajamine, topeltpöördpeaga puurmasinaga puurkaevu rajamine ning puurkaevu rajamine ODEX tehnoloogial põhinevat puurimisviisi kasutades.

Klassikalise puurkaevu rajamisel (joonisel 1 vasakpoolne puurkaev) tehakse kõigepealt puurauk, asetatakse puurauku manteltoru, seejärel tsementeeritakse manteltoru ja puurangu vahel olev tühemik. Kui tsementsegu on kivistunud (**vähemalt 12 tundi**), siis puuritakse lahti puurkaevu

töötava osa. Vastavalt puurkaevu rajamise määrusele peab manteltoru välisdiameetri ja puurangu diameetrite vahe olema **vähemalt 50 mm**.

Topeltpöördpeaga puurmasinaga puurkaevu rajamisel (joonisel 1 parempoolne puurkaev) puuritakse korraga valmis nii

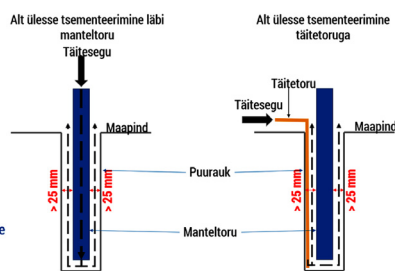
Tsementeerimine peab alati toimuma alt ülesse, sest siis täidetakse kogu tühemik ning ei teki õhu- või veeuuletis segusse.

Parim viis tsementeerimiseks on puurijate seas tuntud kui *Perkinsi* meetod, kus täitesegu pumbatakse puurauku läbi manteltoru.

Alternatiiviks on ka täitesegu pumpamine läbi täitetoru, mis ulatub puurangu põhjani.

Täitesegu peab kivistuma vähemalt 12 h enne edasi puurimist.

Selleks, et manteltoru ja puurangu sein vahel oleks kõikjal tühi ruum (manteltoru ei puutu kusagil vastu augu serva), peab manteltoru välisdiameetri ja augu diameetrite vahe olema vähemalt 50 mm.

Joonis 2. Puurkaevu tsementeerimine peab toimuma alt ülesse meetodil kas läbi manteltoru või läbi spetsiaalse täitetoru, mis ulatub puurangu põhjani.

Joonis 3. Fotod puuduva tsementatsiooniga puurkaevust. Puurkaevu ning moreenpinnase vahele on jäänud puurpea tehtud tühemik, kus puudub tsementtäide. Sellise tühemiku kaudu pääseb pinnavesi ning maapinnal olev reostus puurkaevu töötavasse ossa.

puurkaevu manteldatud kui ka töötav osa. Seejärel sisestatakse puurauku manteltoru kolonn, mille alumine osa koosneb perforreeritud torudest, mis lähevad puurkaevu töötavasse ossa. Manteltoru koloni välisdiameeter peab olema 50 mm väiksem puurangu diameetrist. Seejärel paigaldatakse puurkaevu töötavasse osasse filterliiv, selle peale savilukk ning ülejäänud manteltoru ja puurangu vaheline osa tsementeeritakse kuni maapinnani. Enne edasisi tegevusi peab jällegi ootama tsementsegu kivistumist.

Mõlemal meetodi puhul peab tsementeerimine toimuma **alt ülesse protsessiga** (joonis 2) ehk tsement tuleb juhtida puurangu põhja kas läbi paigaldatud manteltoru või siis läbi spetsiaalse täitetoru, mis paigaldatakse manteltoru ja puurangu vahelisse tühemikku ning mis ulatub puurangu põhjani. Tsementi tuleb manteltoru ja puurangu vahelisse tühemikku lisada seni, kuni seda hakkab voolama maapinnale.

ODEX tehnoloogial põhinevat puurimisviisi kasutades tõmmatakse puurkaevu manteltoru puurimise ajal koos puuriga maa alla. Selleks, et manteltoru ei kiiluks maapinnas kinni, teeb ODEX puurpea natuke suurema augu kui on manteltoru välisdiameeter. ODEX tehnoloogia puhul on projektides põhimõtteliselt kirjeldatud Joonisel 1 vasakpoolse puurkaevu puurimist, kuid paraku ei tee ükski standardne ODEX puurpea sellise suurusega auku, et puurangu ja manteltoru välisdiameetri vahe oleks 50 mm. Seda isegi juhul, kui see on projektis nii kirjas. Lisaks sellele: kui puurimise ajal tõmmatakse puurpeaga kohe kaasa manteltoru, siis ei jää pudega sein kivimites ja setetes puurangu sein püsima ning hiljem ei ole võimalik teha nõuetekohast tsementatsioonit. Kuna sellistes tingimustes ei ole võimalik kvaliteetselt tsementeerida, siis võib juhtuda, et peale puurkaevu rajamise protsessi lõppemist puudub teatud puurkaevu osades täitesegu (Joonis 3).

Lähtuvalt eelnevast ei tohi ODEX tehnoloogiat kasutada puurkaevude rajamiseks.

(Järgneb)

Täiendavaid lisamaterjale leiad ka veebist: www.egt.ee/juhendid-oppematerjalid/juhendid/puurkaevu-rajamine

Andres Marandi
Eesti Geoloogiateenistus

Raissa Kõvamees

Algus veebruari ja märtsi Muhulases.

Istusin esimeses reas toolil, mis muidu polnud tavalise sureliku istepingiks. Võibolla oli mu "ka-valeril" kutsutud kaaslane tulemata jäänud, võibolla oli tal kodus minuealine tütar... Mees osutus eestlaseks ja ta tõlkis mulle kõik laval toimuva. Ka sain siis teada, et näidendis esinevad nägusad preilid ei olnudki preilid, vaid laevadel teenivad noored madrused.

Lava õilsad armastajad on ikka olnud nooruse lemmikud. Kui Vassili Kao Muhu Suurevalla sekretäriks olles näidendis mängis mees-peaosalisi, olid kõik väikesed tüdrukutirtsud temasse armunud. Mis toimus täisealiste daamide südameis, ei tea, sest härra Kao oli juba siis naisemees ning perekonnaisa.

Rätsep Mägi ja Rinsi kiriku köster Jupashevsky tegid kahekesi koos head tumm-mängu. Viimase kohta ütlesid naised: "Kus ikka inimene. Omingu laolab ja loeb kirkus jumalasõna, õhta paneb hanna taha ja teeb enese vanamustaks," aga ega nad seda talle suurt pahaks ei pannud. Jupashevskyle ei saanudki keegi olla kuri, sest ta teened koguduse teenimisel olid suuremad kui kellelgi teisel. Preestrid tuli ja läks. Juhtus, et kõik

kihelkonnaga seotud töö pikemaid aegu lasus ainult köstri õlgel. Ta tuli toime, tihti oli oma pere ta ainuke laulukoor. Kord preestri-koha järjekordselt vaba olles võtsid koguduse liikmed nõuks köster õpetajaks valida. Ettevõtte kuid äpardus. Selle kodaraisse heidetud kaikaks sai üks ajast-arust läinud seadusepunkt: Ap. Õigeusu preester ei tohi olla teist korda abielus. Seda oli aga Jupashevsky. Ta esimene naine surnud peale abiellumist varsti. Nurjumine pahandas nii valijaid kui ka valitavat. Viimast sel määral, et kui pealinnast saabusid külalised metropoliidiga eesotsas, ta neid vastu ei võtnud, vaid kiriku ukse kinni keeras ja kodunt lahkus. Kohkunud nõukogu liikmed ja linnavõõrad kuulutanud patustajale tagaselja pikema nõupidamiseta raskeima karistuse: kohast lahti. Kähvatanud siis Kesküla, üks nõukogu mehi: "Aga härra piiskop, kas andeksandmist ei olegi?" - "Minu poolest küll," vastanud kõrge vaimulik paugupealt.

Rinsis jäigi kõik vanaviisi. Tuli uus preester ja köster täitis omi kohustusi nagu enne. Vaikselt ja madalalt helisesid laupäeva õhtutel Rinsi kiriku kellad, valjemalt ning võimsamalt kostusid üle Viiraküla Suurkiriku omad. Nende lõõgid

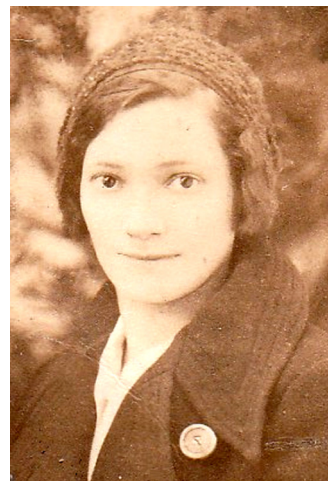
tuletasid inimestele meelde ühe töönädala lõppemist, manitsesid igaüht tõstma hetkeks silmi mullalt ja vaatama üles taevaste kõrguste poole.

(Jutustuse lõpp)

Katke Raissa Kõvamehe kirjast 14.3.1988, saaja teadmata

Oleks päris huvitav Muhu veelkord näha, aga minust jääb see reis käimata. Mina näen Piirit nagu ta oli enne sõda - Männiku, Kannu, Mulgi, teispool vallamaja rätsep Mägi maja, mis suveti oli lilleaet. Vallaaide teatriosa peod - pühadeks tuli sinna rohkesti rahvast linnast. Olid ilusad päevad ja lõbusad õhtud, meie näidendite tegelased tegid tublit tööd. Mikumärdi käis korda kolm. Eks seal ole ju laulutantsu nüüdki, ent inimesed on teised. Vanad varisevad, noored kasvavad ja võtavad üle. Elu iga-vene seadus, mis jääb, on sul Jumalat või ei ole.

Nüüd on tv ja raadio, siis olid videvikutunnid juttudega olevikust ja minevikust. Naabrid tulid vestlema, inimestel jätkus nagu enam aega. Naised, kes minu nooruse ajal olid Piiril kooliteenijaks, ei puudunud vidusetundidel meie toast pea kunagi. Astusid sisse kirikulisel, vallamajas käijad, pika tee poelised

Noor Raissa Kõvamees.

jalgu puhkama ja kui puhkasid jalad, jooksis keeleke. Siin maal käiakse külas, kui kutsutakse, meil vanasti polnud kutset vaja, egas siis kohvi keedetud, aeti niisama juttu. Kõik olid tuntud ja omad...

Suur tänu Lumiste Jutale e keeleteadlasele **Juta Kõvamees-Kitchingule**, kes oma ema Raissa Kõvamehe jutu, kirja ja pilte Muhulasele edasi saatis.

Raissa Kõvamees lahkus meie hulgast 35 aastat tagasi, 18. aprillil 1989.

Tarbijakaitse

Ostud tarbija kodus

1. Kas pean kauba ostma, kui müügimees on mulle koju tulnud kaupa esitlema?

Toote tutvustamine ei kohusta tarbijat millekski. Tarbija võib ka müügisitluse igal ajal katkestada ja paluda müügimehel lahkuda.

2. Kas saan ostust loobuda, kui ümber mõtlen?

Tarbija saab ostust loobuda 14 päeva jooksul arvates kauba kättesaamisest. Ostust loobumist ei pea kuidagi põhjendama või selgitama - see on seadusest tulenev õigus.

3. Kas saan kauba eest müüjalt raha tagasi nõuda?

Esmalt tuleb müüjale kirjalik selgesõnaline ostust taganemise avaldus. Kindlasti tuleb tagastada ka ostetud toode.

4. **Kuidas toimub kauba tagastamine ja kes kannab need kulud?** Suuremõtmelise kauba, mida ei saa tagastada posti teel, peab müüja ise ära viima. Väiksemate kaupade korral, mida saab posti teel tagastada, võib müüja nõuda saitmiskulude tasumist.

5. Kui kiiresti peab müüja raha tagastama?

Lepingust taganemisel peab müüja tagastama tarbijale raha viivitamata, kuid hiljemalt 14 päeva jooksul.

6. Kas saan ostust loobuda, kui olen ostnud toote järelmaksuga?

Ka järelmaksuga ostetud toote puhul saab tarbija ostust loobuda 14 päeva jooksul. Taganemisavaldus tuleb teha nii müüjale kui ka järelmaksu andjale.

7. Kas saan toote tagastada, kui kaup on kasutatud?

Kui kaup on kasutatud, siis ei kaota tarbija taganemisõigust. Kui tarbija on ise kaup kasutanud, siis vastutab ta toote kasutamisest tingitud väärtuse vähenemise eest. Kui tarbijale anti üle müügiesitlusel kasutatud kaup, siis ei saa müüja nõuda uueväärse kauba tagastamist.

8. Kuhu saan pöörduda, kui probleem ei lahene?

Tarbija saab pöörduda nõu ja abi saamiseks Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti poole e-kirja teel aadressile info@ttja.ee või helistades tarbijate nõustamistelefonile 6201 707 (E-N 10.00–15.00).

KIK avas kalanduse, merekeskkonna, metsanduse ja veemajanduse taotlusvoorud. Taotlusi saab esitada e-toetuse keskkonna kaudu. Taotluste esitamise tähtaeg on **15. aprill 2024 kell 17.00**. Lähemalt vt kik.ee/et/toetatavad-tegevused

Telefonimüük

1. Kas pean ostma, kui mulle pakutakse kaupa telefoni teel?

Tarbija võib igal hetkel öelda, et ta ei soovi midagi osta. Kui tarbija tunneb survet, siis võib ta kõne lõpetada.

2. Kas kauba ostmiseks piisab telefonikõnest?

Telefoni teel kõneldut peab kaupleja lisaks kirjalikult kinnitama (nt e-kiri või SMS) ja tarbija peab selgesõnalise ostusoovi kinnituse müüjale tagasi saatma. Alles peale seda on leping sõlmitud.

3. Kas saan telefoni teel pakutud kaubast loobuda?

Telefonimüügi teel sõlmitud lepingust saab tarbija taganeda 14 päeva jooksul, arvates esimese kauba kättesaamisest.

4. Kas saan ostust loobuda paki tagasisaatmisega?

Lepingust taganemiseks ei piisa vaid toodete tagasisaatmisest: kauplejale tuleb 14 päeva jooksul edastada kirjalikult (nt e-kiri) selgelt väljendatud ostust taganemise avaldus.

5. Kui kiiresti peab müüja mulle kauba eest raha tagastama?

Lepingust taganemisel peab müüja raha tarbijale tagastama viivitamata, kuid hiljemalt 14 päeva jooksul. Tarbija aga peab müüjale viivitamata, kuid hiljemalt 14 päeva möödumisel kauba tagasi saatma või üle andma.

6. Kas saan tagastada kõiki kaupu?

Teatud tüüpi kaupade puhul ei saa taganemisõigust kasutada (nt kiiresti riknevad kaubad ning kaubad, mida ei saa tagastada hügieenilistel põhjustel, kui pakend on avatud).

7. Kuhu saan pöörduda kui probleem ei lahene?

Tarbija saab pöörduda nõu ja abi saamiseks Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti poole e-kirja teel aadressile info@ttja.ee või helistades tarbijate nõustamistelefonile 6201 707 (E-N 10.00–15.00).

Kuressaares Vallimaa tAavi-
kute majamuuseumi hoovis avati
pink ajakirjanikule, kirjanikule
ja harrastuskunstnikule **Enda**
Naabrile, kinnitas 19. märtsi
Saarte Hääl.

Nõmmkülas paar aastat ta-
gasi **kellasepatöökoja** avanud
Jaanus Põld kurdab tööpuuduse
üle 16. märtsi Saarte Hääles.

Detailplaneeringute teated

Algus lk 2.

katastriüksust. Planeeringuala
kogupindala on ligikaudu 15,31
ha.

Kuivastu küla Kaurasalu ja Uue-
Ankru katastriüksuste detailplaneeringu eesmärgiks on maa-
üksustele päikeseelektrijaama ja
selle toimimiseks vajalike ehitiste
rajamine. Sisuliselt kavandatakse
2022. a kehtestatud Kaura detail-
planeeringuga kavandatud päi-
kesepargi laiendust.

Detailplaneeringu lahendus näeb
ette Kaurasalu ja Uue-Ankru kin-
nistutele päikesepargi rajamist
ning Kaura maaüksusele varase-
malt kavandatud päikesepargi
ehitusala pinna vähendamist.
Kokku on kolme katastriüksuse
maksimaalne ehitusala pind
16,22 ha (sh Kaura detail-
planeeringu alusel juba rajatud
päikesepark). Osa planeeringu-
alast jääb kasutusse metsamaana.
Detailplaneeringu elluviimisega
ei kaasne eeldatavalt piirkonnale
olulisi sotsiaalseid, majanduslikke
ega kultuurilisi mõjusid. Piir-
konnas asuvate kaitsealuste lii-
kide kaitseks on detailplaneer-
inguga seatud tingimused, mille
järgimisel negatiivseid mõjusid
looduskeskkonnale ette näha ei
ole. Detailplaneeringus on arves-
tatud vajadusega tõsta ala prae-
gust kesist ökoloogilist väärtust
ning selle tagamiseks on seatud
vastavad tingimused, muuhulgas
tuleb koostada päikesepargi raja-
miseks elurikkuse kava.

**Muhu Vallavalikogu otsus-
tega saab tutvuda lahtioleku-
aegadel Muhu vallamajas ja
aadressil www.muhu.ee/**

Dokumendiregister

**Kehtestatud detailplaneer-
ingu materjalidega on või-
malik tutvuda valla kodu-
lehel [www.muhu.ee/kehtesta-
tud-detailplaneeringud](http://www.muhu.ee/kehtesta-
tud-detailplaneeringud)**

**Täiendav teave tel 453 0680,
maa@muhu.ee**

Muhu Vallavalitsus teavitab
detailplaneeringutest valla kodu-
lehel, maakondlikus lehes ja üld-
juhul ka ajalehes Muhulane (kui
ilumissagedus võimaldab).
Lisaks on võimalus tellida endale
teavitused meilile. Selleks palume
saata meililistiga liitumise soov
aadressil maa@muhu.ee

Leonida (Leida) Nurmsoo

1919 – 2024

Sündinud 28. oktoobril 1919
Muhus Mõisaküla Korjal, surnud
4. märtsil 2024 Kanadas Vancouver
White Rock'is.

Leida emigreerus kodusaarelt läbi
Rootsi Vancouverisse 1951. aastal.
Leida abikaasa Augustin lahkus
meie hulgast 2004. aastal, samuti
on lahkunud Leida vennad Vaali ja
Paul Kolk, kes jäid peale Eestist
põgenemist 1944 elama Rootsi.
Leidal ja Augustinil on 3 last: poeg
Ülo, tütar Maaja Maria ja poeg
Rein, 9 lapselast, 5 lapselapselast
ja 2 lapselapselapselast.

Vancouveris elades töötas Leida
restoranides, rõivatööstuses ja
pakkus ka kodukoristuse teenust.
Leida armastas reisimist, rahul-
dades nii oma lõpmatut huvi ja
uudishimu erinevate maailma
kultuuride ja eriilmelise looduse
vastu. Võimaluse tekkimisel kü-
lastas Leida korduvalt kodumaad.
Leida oli aktiivne Vancouveri Eesti
kogukonna liige: ta tegutses kiriku
juures, tantsis rahvatantsurühmas

Leida oma 97. sünnipäeval.

kuni 90. eluaastateni, laulis kooris
ja näitles laval. Leida oli alati valmis
ulatama abikätt, elades samas ise
kokkuvõtteid ja seistes vastu
pillavale eluviisile.

Leida oli hoolas aednik, tema aed
oli alati laitmatu korras. Autojuhi-
lubade tegemise asemel sai Leida
Vancouveri piirkonna ühis-
transpordisüsteemi oskuslikuks
kasutajaks. Leida oli tugeva
tahtejõuga ja väga töökas naine, kes
väljendas vajadusel alati oma
asjakohast arvamust. Oma peret
armastas Leida väga ning tundis
uhkust kõikide saavutuste üle. Kuni
oma 103. sünnipäevani sai Leida
oma igapäevaste toimetustega
hakkama kõrvalise abita ja võrdles
oma 14 aastat Mulberry PARC
pansionaadis lõputu viibimisega
kruisil. 2023. aastal oma 104.
sünnipäeva tähistanud Leida selge
mõistus ja huvi maailma vastu ei
kustunud kuni tema maise tee
lõpuni.

Järelhüüde kirjutas inglise
keeles Leida poeg Ülo Nurmsoo,
vanavanatädi järelhüüde tõlkis
eesti keelde Piret Lang

Haigustest ja nende arstimisest Muhus

Talvel annavad kõikvõimalikud
haigused end rohkem tunda kui
soojematel aastaaegadel. Võiks
arvata, et minevikus, kui eluti-
gimused olid vägagi karmid ja
toidulaud võrreldes tänapäevaga
kasin, oli asi veelgi hullem.

Samas ei paista see surmasta-
tistikas küll silma. Seda, kui paljud
olid haiged, aga said terveks, ei saa
me andmete puudumise tõttu
teada. Kirikuraamatutest saab näha
vaid neid tõbeid, mis viisid inimesi
hauda.

Eriti salapärase haigus oli **lemm**,
mis ühe teadmise kohaselt võttis
vinduma, teise teate järgi aga viis
kohe hauda ja selle vastu ei aidanud
miski. Lemm on ilmselt saksakeelse
sõna *lehmung* eesti vaste, mis peaks
olema halvatus, mis võtabki vin-
duma. Raissa Koppelmeil sõnade
kohaselt oli lemm väikelaste surma
põhjus.¹ Kirikuraamatutes on lemm
surma põhjusena märgitud põhi-
liselt Rinsis sel ajal, kui preestriks
oli Jakob Endrekson (1920–23) ja
köster Tihon Jupaševski. Lemm
oligi põhiliselt väikelaste ja imikute
surma põhjuseks. Esimest korda
märgiti lemm surma põhjusena
1918. aastal, mil kirikuraamatud
muutusid eestikeelseteks, ja pärast
1924. aastat seda kirikuraamatutest
enam ei leia. Enne seda olid kõik
Hellamaa ja Rinsi surma põhjused
kirja pandud vene keeles, luteriusu
kirikus saksa keeles. 1923. aastal

oli lemm läbi lahkunud vastsündi-
nuid üheksa. 1924. aastal oli lemm
surma põhjuseks viiel vastsündi-
nul. Hellamaa oli lemm surma
põhjuseks ainult ühel juhul nii
1923. kui 1924. aastal. 1924. aasta
teisel poolel hakati Rinsi koguduses
väikelaste puhul märkima, et surma
põhjus on teadmata. Küllap oleksid
need eelmisel aastal saanud diagnoo-
siks lemm. Ka luteriusu kogu-
duse pastor Meeri aastail 1923–24
sellist haigust ei tunne.

Vastsündinute ja väikelaste
puhul on enne rõugeepideemia
algust 1889 üheks sagedasemaks
surma põhjuseks märgitud **kram-
bid**. Kokku 18 last suri selle taga-
järele. Kolmteist neist olid alla aasta
vanused. Krambid on surma põhju-
sena märgitud Hellamaa kiriku-
kirjades 7 inimese puhul 1923. aastal
ja 1924. aastal 4 inimese puhul.
Seitsme teadmata põhjusel surnud
Rinsi koguduse imiku puhul võib
oletada, et 1889. aastal oleks nende
surma põhjuseks märgitud kas
krambid või nõrkus. 1889. aastal
suri 43 kuni ühe aastast last. 1889.
aastal oli laste suremus suur just
rõugeepideemia tõttu. Rõugeid
nimetati **rubideks**. Rõugetesse
suridki sel aastal põhiliselt lapsed.
Sel aastal suri kokku 157 inimest,
neist rõugetesse 49, kellest 41 olid
kuni 15 aastat vanad. Kõige vanem
rõugetesse surnu oli 25-aastane.
Kuigi rõugete vastu sel ajal juba
vaktsineeriti, oli see tasuline ja
küllap oli siis neid nagu praegugi,
kes vaktsineerimisest midagi teada

ei tahtnud. Muidugi ei surnud kõik,
kes rõugeid põdesid, aga ellu jää-
nute kohta puuduvad andmed.

Täiskasvanud surid tiisikusse ja
vanemate inimeste kõige sageda-
semaks surma põhjuseks oli
märgitud **vanadus ja vanadus-
nõtrus**. Aastal 1889 oli tegemist
enamasti 60–70-aastaste inimes-
tega. Kõige noorem „vanadusnõ-
trusesse“ surnu oli 43-aastane. Sel
aastal lahkus üle 80-aastasena ainult
üks inimene, kelle diagnoosiks oli
just nimelt *lehmung*, mitte vanadus
ega nõtrus. 1868. aastal oli suhte-
liselt palju just keskealisi ja vane-
maid inimesi surnud **verisesse
kõhutõppe** ehk düsenteeriasse.
Verine kõhutõbi viis paljusid hauda
ka järgmisel aastal. Võibolla
seetõttu oli 20 aastat hiljem ka
vähem kõrgesse ikka jõudnud
inimesi.

1924. aastal suri seevastu 18
inimest, kelle maine teekond oli
pikem kui 80 aastat. 1923.–24.
aastatel torkab surma põhjusena
silma vähk, mida 1889. aastal oli
väga vähe.

Kirikuraamatutesse kantud pas-
torite ja köstrite diagnoose ei saa
muidugi üks ühele seostada inimest
hauda viinud haigusega. Tegemist
ei olnud ju meedikutega. Mingi-
suguse ülevaate need siiski an-
navad, kuigi ilmselgelt on mingil ajal
mõni haiguse nimetus populaarse-
maks saanud kui teine, nagu nime-
tuse lemm puhul näha on. Paraku
tuleb seda ka tänapäeval ette.

(Järgneb) **Eda Maripuu**

¹ R. Koppelmeil on Alviine Schmuul
üles kirjutanud ka lemmeeli.

Riik alustab Eesti-Läti neljanda elektriühenduse planeerimisega

Valitsus algatas Eleringi initsiatiivil Eesti-Läti neljanda elektriühenduse riigi eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise. Uus ühendus suurendab varustuskindlust kogu Eestis ja loob võimalused suurema hulga taastuvenergia vastuvõtmiseks Lääne-Eesti võrku. Elering soovib elektriühenduse kavandada mandril 330-kilovoldiste õhuliinidena, **Muhu saarel maakaablina ja merealal merekaablina**. Vajalik on kavandada ka alajaamad ja muu taristu. Võimalike uute elektriliinide trasside asukohad ja maavajadus selguvad riigi eriplaneeringu menetlemise käigus. Projekti kohta leiab lisateavet veebilehelt www.elering.ee/eesti-lati-neljas-elektriuhendus. Planeerimisprotsessi kohta leiab teavet portaalist www.riigiplaneering.ee. Planeeringuala suurus on 6314 km²: selles on u 83 000 katastrit, millest eramandis on 68 000 katastrit (3 860 km², u 60 %). Planeeringuala hõlmab viit maakonda ja kümnet kohalikku omavalitsust: Saaremaa, Muhu, Lääne-Nigula, Lääneranna, Põhja-Pärnumaa, Märjamaa, Kehtna, Rapla ja Türi valda ning Paide linna. Merealal hõlmab planeeringuala Väikest väina ja osa Suurest väinast.

Riigi eriplaneeringu koostamist ja selle mõjude hindamist korraldab Regionaal- ja Põllumajandusministeerium. Kontakt: Marju Kaivapalu, marju.kaivapalu@agri.ee, tel 5851 0632.

MÄRKA OHTU: kevadhooaeg võib endaga kaasa tuua mürgistused taimekaitsevahenditest

Erinevad taimekaitsevahendid ning putukate ja näriliste tõrjeks kasutatavad ained toovad igal kevadel kaasa samas suurusjärgus mürgistusjuhtumeid, kui sügiseti seente söömine.

“Aiatöödega käivad kaasas erinevad taimekaitsevahendid ja väetised, mis võivad hooletu käsitsemise korral olla inimesele ohtlikud,” sõnab Terviseameti Mürgistusteabekeskuse juht **Mare Oder**. “On väga oluline, et aeda kahjurit eest kaitsma tõtates ei unustataks ka ennast kaitsa – kindad kätte, mask ette, prillid pähe. Ja kindlasti tasub lugeda kemikaali pakendilt juhendeid selle käsitsemiseks,” rõhutab Oder.

Mürgistusinfoliinile 16662 tehtud kõnedest ilmneb, et üks kümnest kemikaalmürgistusjuhtumist on tingitud taimekaitse- või putukatõrjevahendi valest kasutamisest. Kokku on sel teemal infoliinile helistatud ligi 1450 korral. Kui enim õnnetusi on põhjustanud putukate ja näriliste tõrjevahendid, siis eelmisel aastal saagisid väetistega seotud juhtumid. Kevadsuvisel hooajal lisanduvad mürgistused taimekaitse- ja umbrohutõrjevahenditega.

Ka Botaanikaia taimekaitse spetsialist **Pille Hermann** tõdeb, et sageli kasutatakse taimekaitsevahendeid valesti ega järgita kasutusjuhiseid.

“Arvestada tuleb näiteks tuule suunaga, mistõttu tasub enne õues kemikaalidega toimetama asumist teavitada teisi koduseid ja naabreid,” räägib Hermann. “Umbrohu tõrjumiseks mõeldud vahendit kasutades tuleb kõigepealt veenduda, et tegemist ei oleks mitmekordse kangusega kontsentraadiga. Samuti tasub enne tõrjevahendi kasutamist mõelda, kas see on ka tegelikult vajalik või on olemas muid alternatiive.”

Mida kevadhooajal silmas pidada?

- Kui kaitsed aeda, kaitse ka isennast!
- Enne kemikaali kasutamist tutvu toote kasutusjuhendiga ja järgi seal soovitatut!
- Loe pakendil olevat etiketti! Sealt saad lisateavet, kuidas end konkreetse tõrjevahendi puhul kaitsta. Näiteks õunapuid pritsima minnes kanni kindlasti maski, prille ja kindaid. Vajaduse korral tuleb kanda ka spetsiaalset kaitseriietust.
- Hoiu tõrjevahendeid lastele kättesaamatus kohas!

Mida teha, kui kahtlustad mürgistust?

- * Taimekaitse- või putukatõrjevahendi sissehingamisest või allaneelamisest põhjustatud mürgistuse esmasteks sümptomiteks on hingamisteede ärritus, iiveldus, oksendamine, kõhuvalu ja kõhulahtisus.
- * Mürgistused on ohtlikud just väikelastele, eakatele ning kroonilistele haigetele, kelle organism reageerib kemikaalidele tugevamalt.
- * Kemikaalmürgistuse korral loputa suu veega. Ära aja kannatanut oksendama, vaid anna talle väikeste lonksudena vett, et allaneelatud kemikaali lahjendada. Tee kindlaks toote täpne nimetus ja/või toimeaine ning hinda võimalikku allaneelatud kogust.
- * Olukorra ohtlikkuse hindamiseks ja õigete tegevusjuhiste saamiseks helista **mürgistusinfonumbrile 16662**. Helistamine on anonüümne ja nõuandeliin on avatud ööpäev läbi.

5.–12. klassi õpilasi kutsutakse avastama postisaadetiste ajaloolisi lugusid õpilastööde võistlusel “Ühe saadeti lugu”. Töid oodatakse kuni **5. maini 2024**. Vt lähemalt: marebalticum.ee/postilugu/

Kevadlaad läheneb

Muhu kevadlaad toimub **18. mail kl 9–15** Liiva turuplatsil ja ümbruses, ootame kauplejaid registreeruma **6. maini**.

Samuti leiavad aset nodilaat, rohevahetus, töötoad. Andke endast julgusti märku! Laadal on avatud infotelk, kus võimalus laadalistele aktuaalseid teadaandeid edastada.

Kevadlaad hõikab sisse ka turismihooja, seda teeme kohe valju trummipõrina saatel!

(Tel. 5307 1949 Kätli).

Siseruumidesse varjumise juhtimiseid vt olevalmis.ee

20. märtsil, kevade esimesel päeval avati Liival Loomekoondis Vana Vallamaja.

Neljapäeviti **näputööd**ta Hellamaa Külakeskuses kl 17–18.30.

Martin Vahimetsa **tervisevõimlemine** Muhu Spordihallis **14. ja 28. aprillil kl 12**. Kestab tunnikese, pilet kohapeal 10 eruot.

Head Muhu valla koduste laste vanemad!

Kes soovib alates 2024. aasta sügisest oma lapsele lasteaiakohta Muhu Lasteaias Munuke, palun esitage vastavasisuline avaldus **hiljemalt 15. aprilliks 2024**. Avaldust saab esitada nii paberkanalil kui ka digitaalselt meiliaadressil reet.hobustkoppel@muhu.ee

Avalduse vorm on leitav Muhu Lasteaia kodulehelt aadressiga lasteaed.muhu.ee rubriigist "vanematele" - avaldused.

EAKATE võimlemine

kolmapäeviti kell 12.30

Hellamaa Külakeskuses

Juhendaja:

MALL NOORMETS

ühe korra pilet 5.-, viie korra pilet 15.-
info tel 5307 1949

Puugioht suureneb

Vt www.vaktsineeri.ee/puukentsefaliit

Aialinnupäevik

Lehel www.eoy.ee/aed loodud päevikusse saab kirja panna märtsist oktoobrini aias märgatud ja pesitsevad linnud, aga ka silma jäänud imetajad, roomajad ja putukad ning taimele õitsemise puhkemise ajad. Projekti toetab KIK.

Loomakasvatuse otsetoetuste taotlusi saab esitada 15. aprillini. Toetuste sisu ja taotlemise tingimuste kohta vt PRIA kodulehelt.

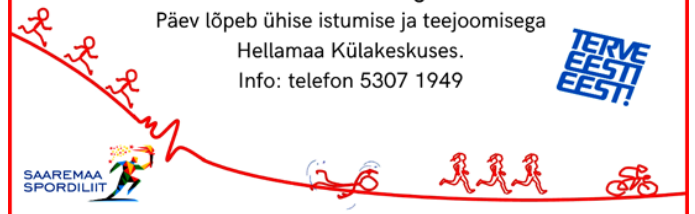
Tulge pühapäeval, 7. aprillil liikuma! -MUHU-

1.-7. aprill toimuvad Saare Maakonnas tervisepäevad. Maakonna erinevates piirkondades toimub erinevaid liikumisüritusi.

MUHU MATKAPÄEV NR. 6

- **START** jalgratastel kell 12.00 Liiva turuplatsil.
- **Marsruut:** Liiva-Nõmmküla-Sõeru-tee-Hellamaa.
- **Distants:** 15,7 km.
- **VÕIMLEMINE** Hellamaa spordiväljakul koos **Mall Noormetsaga**.

Päev lõpeb ühise istumise ja teejoomisega Hellamaa Külakeskuses.
Info: telefon 5307 1949

SAAREMAA SPORDILIIT

TERVE EEST!

Metsamaapinna ketasadraga ettevalmistamine istutamiseks 5346 4785

info.metsaader@gmail.com

aprillis avatud
N, R, L kl 10–15.

Muhu Maja
äripindade üüriinfo
+372 5191 2950, lauri@adrem.ee

Adrem Kinnisvara
www.adrem.ee

Kõige parem ülevaade Muhu kinnisvarast!
Kinnisvara vahendus ja arendus alates 2002. aastast.

Meie kontor asub nüüd uues Muhu Majas, Liiva keskuses, kus on mugav võimalus meie klientidel kaugtööstuste vormis lepinguid sõlmida.

Lauri Kolk, lauri@adrem.ee, +372 5191 2950

Allan Pajus, allan@adrem.ee, +372 56 900 411

Võta meiega julgesti ühendust, kui soovid osta-müüa!

Kadunud SA annetuse number 900 6776 (kõne 5.-).

Lõngavärvimise töötuba

6. aprillil kl 12 toimub Hellamaa Külakeskuses Muhu värvigammas lõngade värvimise töötuba.

Juhendab Jaana Reissaar. Täpsem teave Kätli, tel. 5307 1949, kohtade arv piiratud.

Toimub loeng ja üleminekuga lõngade värvimine. Osalustasu kohapeal.

Värvimiseks ettevalmistatud lõngad endal kaasa võtta (kindlasti enne kontakti võtta).

Talgutest

9. aprillil toimub talgupäev Muhu Roosiaias. Algas kl 18, kaasa reha, kook, labidas, töökindad, hea tuju.

26. aprillil toimuvad Muhu kultuuritalgud. Algas kl 17 Hellamaa spordi- ja lauluväljakul.

Oodatud on kõik taidlejad. Kaasa rehad, töökindad ja hea tuju. Andke palun oma tulekust teada, et talgusuppi jätkuks! (Tel. 5307 1949 Kätli).

Kirikuteated

EELK Muhu Katariina kogudus

Pühapäeval, **14. aprillil kl 14** jumalateenistus armulauaga (pastoraadis). Ülestõusmisaja 3. pühapäev. Misericordia Domini

Pühapäeval, **28. aprillil kl 14** jumalateenistus armulauaga (pastoraadis). Ülestõusmisaja 5. pühapäev. Cantate

Värsked teated kodulehel muhu.eelk.ee

Koguduse õpetaja **Hannes Nelis**
Tel. 529 1881, e-post: hannes.nelis@eelk.ee

EAÕK

Rinsi Neitsi Maria Kaasani Pühakuju kogudus

Pühapäeval, 7. aprillil kl 10 Jumalik liturgia.

Teenib isa Johannes.

Hellamaa ülemapostlite Peetruse ja Pauluse kogudus

Reede, 3. mai - Suur Reede. Kl 18 Kristuse matmisteenistus.

Tornimäe kirikus

Laupäeval, 4. mail kl 23.30 Ristikäik, Ülestõusmispuhade keskkõrteenistus ja Jumalik liturgia.

Lehekuu juubilarid ja sünnipäevalapsed

Leida Mereäär	95 (29.5)
Hermeliina Kolk	92 (6.5)
Linda Vorms	88 (20.5)
Leili Kirs	84 (6.5)
Heino Auväär	84 (7.5)
Kalju Evert	82 (8.5)
Ilmar Hallikäär	82 (22.5)
Viivi-Helle Pere	81 (3.5)
Tiia Jõgi	81 (15.5)
Inna Sooäär	80 (21.5)
Soile Anita Hillevi Siltanen	75 (7.5)
Endla Prii	75 (19.5)
Aadu Nairis	75 (25.5)
Külli Ausmeel	70 (8.5)
Mihkel Metsniit	70 (11.5)
Anu Kivisoo	70 (19.5)
Tõnis Auväär	65 (3.5)
Anneta Palu	65 (3.5)
Jüri Väärtnõu	65 (12.5)
Küllli Abe	60 (3.5)
Tõnu Noor	60 (31.5)

Palju õnne!

Märkus: kes ei soovi oma sünnipäeva avaldada, palume sellest märku anda vähemalt kaks kuud enne, kuna Muhulane avaldab igas numbris mitte algava, vaid järgmise kuu sünnipäevalapsed.

MUHU VARAHALDUSE OÜ

SINU PERSONAALNE VARAHALDUSTEENUS

- MATERJALIDE MÜÜK:
- HALJASTUS - JA KASVUMULD
- LIIV, KILLUSTIK JM
- FEKAALIVEDU (6 M3)
- TRANSPORTTEENUSED
- KAEVETÖÖD
- MAHUTITE PAIGALDAMINE
- TEEDE- JA PLATSIDE EHITUS
- HALJASTUS JA NIITMINE
- PINNASE FREESIMINE
- METSATÖÖD
- KÜTTEPUUD
- EHITUS- JA REMONTTÖÖD
- MULTILIFT KASTIDE RENT

WWW.MUHUVARAHALDUS.EE info@muhuvarahaldus.ee

Mai Muhulase materjalid on teretulnud **30. aprilli õhtuni.**

Toimetab Anu Pallas,
tel: 5228 929, e-post: muhulane@muhu.ee
Muhulane ilmub kord kuus.
Internetis www.muhu.ee/muhulase-arhiiv
Trükkinud Saaremaa Trükikoda 430 eks.
Hind **50** eurosent

IN MEMORIAM

Meie hulgast lahkus

4. märtsil 104-aastane **Leida Nurmsoo** (Tamse Sepa Leida).

Tunneme kaasa omastele!